

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ : อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้ จังหวัดลำพูน
สู่งานศิลปะเพื่อสื่อสารดุษฎีภาพทางวัฒนธรรม
“ดุษฎีภาพในความ ลี้ ลับ :คน พึ่ง ความเชื่อเหนือธรรมชาติ”
SUPERNATURAL BELIEFS : LOCAL CHARACTERISTICS IN MUNG LI,
LAMPHUN PROVINCE, TO ART FOR CULTURAL BALANCE
“BALANCE IN MYSTERY : PEOPLE RELYING
ON SUPERNATURAL BELIEFS”

¹ปัทมาภรณ์ สว่างวงศ์ และ ²ภูวนาท รัตนรังสิกุล

¹Patamaporn Sawangwong and ²Phuwanart Rattananungsikul

มหาวิทยาลัยศิลปากร, ประเทศไทย

Silpakorn University, Thailand

¹patamaporn_sa@rmutto.ac.th.

Received: June 20, 2024; **Revised:** July 2, 2024; **Accepted:** August 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการมุ่งเน้นศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้ จังหวัดลำพูน เพื่อสื่อสารดุษฎีภาพทางวัฒนธรรม ในประเด็น ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) เพื่อศึกษาบริบท วัฒนธรรม เมืองลี้ จังหวัดลำพูน คน พื้นที่ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ภูมิวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ 2) เพื่อสื่อสารดุษฎีภาพทางวัฒนธรรมเมืองลี้ จังหวัดลำพูน ด้วยแนวทางศิลปะสร้างสรรค์(ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม)จากข้อค้นพบ เพราะการศึกษาหรือทำความเข้าใจท้องถิ่นหรือภูมิวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการแปลความหมาย หรือความคิดของผู้คนในท้องถิ่นเหล่านั้นจึงจะเห็นความหมายและความสำคัญที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังในความสัมพันธ์ใน 3 รูปแบบระหว่างผู้คนกับคน คนกับธรรมชาติและผู้คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือ

¹นักศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ธรรมชาติส่วนบุคคลจากภายนอกที่ไม่เข้าใจนั้นก็ต้องเรียนรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏถึงจะเข้าใจรับรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าวและการที่จะเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมนั้นต้องดูจากกระบวนการปรับตัวเองของมนุษย์เข้ากับสภาพแวดล้อม จากการศึกษาพบว่ากลุ่มชีวิตวัฒนธรรม ในเมืองลีพบว่าด้วยชีวิต(คน)ที่ผูกพันกับ พื้นที่ ธรรมชาติ ความเชื่อ ความศรัทธา ทุกสิ่งเชื่อมโยงกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การที่เราจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้นั้นต้องพึ่งพาปัจจัยเหล่านี้ ทั้งทางตรง ทางอ้อม. ทางสว่าง ทางมืดซึ่ง สะท้อนให้เห็นในประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมการเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี)เพื่อรักษาคุณภาพของชีวิตในการดำรงอยู่ (เกิดศิริ:2553)จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น เมืองลี ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ สะท้อนในงานศิลปะสร้างสรรค์ (ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม) ชื่อผลงาน “คุณภาพในความ ลี ลับ : คนพึ่งความเชื่อเหนือธรรมชาติ เพื่อสื่อสารศิลปะจัดวางสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและเกิดความตระหนักในภูมิ ตำนานในการปรับตัวกับสถานการณ์ท้องถิ่นเข้ากับGlobalizationเพื่อรักษาคุณภาพทาง วัฒนธรรม ใช้แนวทางการสื่อความหมายด้วยวิธีสัญลักษณ์

คำสำคัญ : 1.ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ. 2. อัตลักษณ์ท้องถิ่น 3. คุณภาพทางวัฒนธรรม 4.ศิลปะสร้างสรรค์

Abstract

The academic article focuses on studying the local identity of Muang Li, Lamphun Province, in order to communicate cultural balance in the issue of belief in supernatural things. The objectives of the study are 1) to study the context, culture of Muang Li, Lamphun Province, people, areas, supernatural things, beliefs, faith, culture, tradition, way of life, wisdom, cultural landscape, ethnicity 2) to communicate the cultural balance of Muang Li, Lamphun Province with the creative art approach (Installation art: mixed media) from the findings Because studying or understanding the local area or landscape requires interpretation. or the thoughts of the people in those local areas will see the meaning and importance hidden behind the 3 types of relationships between people and people People and nature and people and sacred things outside of personal nature that are not understood must be learned through the system of symbols that appear in order to understand and recognize such relationships and to understand the way of life of humans, in other words. One is that culture must be viewed from the process of human adjustment

to the environment. From the study, it was found that the cultural life group In Mueang Li, we found that life (people) are connected to the area, nature, beliefs, and faith. Everything is connected and cannot be separated. For us to be able to survive must depend on these factors, both direct and indirect. The light path, the dark path, which is reflected in traditions, rituals, beliefs, and faith, creating a culture of respect for nature and supernatural things. (ghost) to maintain the balance of life in existence (Kertsiri:2010) until it became the local identity of Mueang Li. belief in supernatural things Reflected in creative art (Art Installation: Mixed Media) Title of the work: “Balance in Mystery: People relying on belief in nature. To communicate creative art installations Local identity to create awareness of values and awareness of resilience in adapting to local situations with Globalization in order to maintain cultural balance. Use the method of conveying meaning using semiotics.

Keywords: 1.Supernatural beliefs 2.Localization characteristics 3. Cultural Balance
4.Creative ART

บทนำ

เมืองลี จังหวัดลำพูน เป็นดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยที่รู้จักในนามล้านนา ผ่านช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้สังคมของเมืองลีมีความหลากหลายของสังคมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ คนล้านนาดั้งเดิม, ไทลื้อ, ไทยวน, คนหยอง, กะเหรี่ยงปกากะญอ, กะเหรี่ยงโป่ง ต่างพื้นที่ แต่มีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ(การนับถือผี) เหมือนกัน รูปแบบแตกต่างกัน แต่สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่ทำให้ ความหลากหลายสามารถพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันได้ อย่างสมดุล คือความศรัทธาและเลื่อมใสในพุทธศาสนาเหมือนกัน จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ สะท้อนในงานศิลปะสร้างสรรค์ “ดุริยางค์ในความ ลีลับ : คนพึ่งความเชื่อเหนือธรรมชาติ เพื่อสื่อสารศิลปะจัดวางสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและเกิดความตระหนักในภูมิปัญญาในการปรับตัวกับสถานการณ์ท้องถิ่นเข้ากับGlobalizationเพื่อรักษาคุณภาพทางวัฒนธรรมได้.

ภายใต้ลักษณะของความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นซึ่งไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวต่างมีการปรับเปลี่ยนเคลื่อนไหวและสั่นไหวทั้งในลักษณะของการถูกรบอบงำหรือการขัดขึ้นต่อสู้ตามบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมโดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ก็คือกระบวนการโลกาภิวัตน์รวมถึงบทบาทและการรบอบงำของรัฐหรือการเปลี่ยนแปลงสังคม

ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ที่มีความเป็นปัจเจกบุคคล เคลื่อนที่ไม่อยู่ถิ่นที่เป็นหลักแหล่ง หากขาดความเข้าใจในมิติเวลาและคุณค่าของพื้นที่วัฒนธรรมก็อาจทำให้อัตลักษณ์เสียสมดุล สังคมก็ไม่สมมาตร การเปลี่ยนแปลงเป็นวิถีทางธรรมชาติเราจะตั้งรับ ปรับตัวและสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อรักษาดุลยภาพทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ได้ในบริบทของการเปลี่ยนแปลง

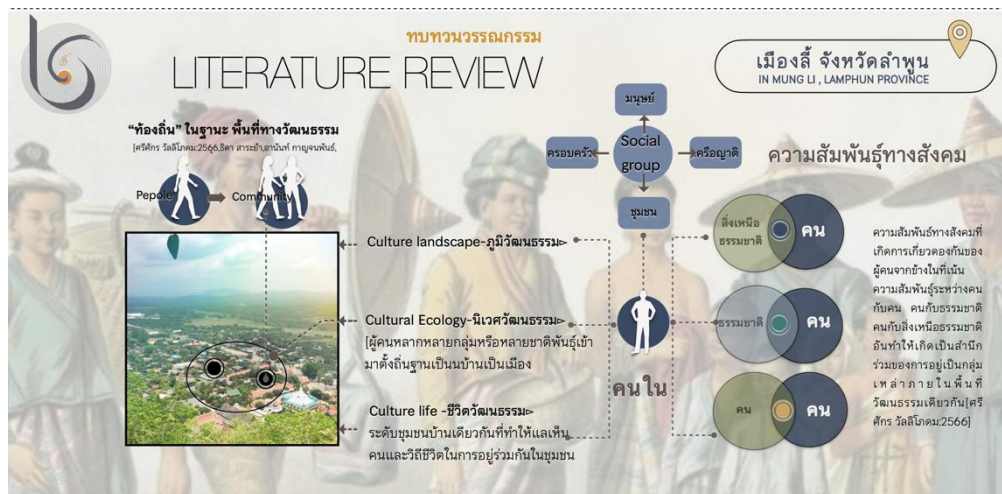
คน พื้นที่ เวลา เกิดเป็นประวัติศาสตร์มีชีวิตของคนใน และจะส่งมอบอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็น ประจักษ์หลักฐานอันแสดงออกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของคนในท้องถิ่นที่มีต่อถิ่นที่ เกิดสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าในวัฒนธรรมเดียวกัน ภูมิวัฒนธรรมเป็นประจักษ์พยานความรู้เรื่องทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นรอยประทับที่แสดงอัตลักษณ์ท้องถิ่น พื้นที่ทางวัฒนธรรมของผู้คนตั้งแต่อดีต トラบกระทั่งปัจจุบันเป็น ภูมิคุ้มกันของการเปลี่ยนแปลงและรากฐานสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความเชื่อคือธรรมชาติพื้นฐานอันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งในปกติ วิสัยของความเป็นมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับความศรัทธาในสิ่งที่มนุษย์เองนั้นได้ให้ความเชื่อถือในอดีต มนุษย์ได้มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องถึงธรรมชาติทั้งหลายว่ามีพลังอำนาจที่สามารถจะดลบันดาลให้เกิดคุณและโทษภัยต่างๆ แก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทำการเคารพบูชาในสิ่งเหนือ ธรรมชาติเหล่านั้น โดยการสมมุติผ่านตัวแทน เช่น การกำหนดให้ แม่น้ำ, ภูเขา, สัตว์, ต้นไม้, หรือสิ่งต่างๆ ในธรรมชาตินั้นว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งนั่นก็คือการตอบสนองถึงการมีความเชื่อ ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ต่อถิ่นที่ หรือท้องถิ่น ท้องถิ่นนั้นหมายถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติในภาษาอังกฤษเรียกว่า Ecological Mist หรือ Microenvironment ณ ที่ใดที่หนึ่งที่มนุษย์ พืช สัตว์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อมเพื่อมีชีวิตอยู่ร่วมกันซึ่งคนในหรือคนภายในดังกล่าวนี้จะมีการรับรู้ในเรื่องพื้นที่วัฒนธรรมที่ตนใช้ดำรงอยู่ร่วมกันเป็น 3 ระดับ 1)ระดับที่มีขอบเขตกว้างขวางที่เรียกในที่นี้ว่าภูมิวัฒนธรรม [Cultural Landscape] 2)ระดับกลางอันเป็นท้องถิ่นที่ผู้คนหลายกลุ่มหรือหลายชาติพันธุ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเป็นเมืองเกิดขึ้นเนื่องเป็นนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) และ 3)ระดับเล็กคือจากชุมชนบ้านเดียวกันที่ทำให้แลเห็นคนและวิถีชีวิตในการอยู่ร่วมกันในชุมชนที่เรียกว่าชีวิตวัฒนธรรม(ศรีศักร วัลลิโภดม:2566,ศรีศักร วัลลิโภดม:2551,จิตา สารยา:2529,สุนทร ขอบยศ:2562)

ดังนั้นการที่จะเข้าใจวิถีชีวิตของมนุษย์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมนั้นต้องดูจากกระบวนการปรับตัวเองของมนุษย์เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว ศักยภาพและกระบวนการปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อมนั้นทำให้เกิดรูปแบบทางวัฒนธรรมแตกต่างไปจากท้องถิ่นอื่นที่มี

สภาพแวดล้อมธรรมชาติแตกต่างกันออกไป เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อความอยู่รอด มนุษย์โดยธรรมชาติต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (Social Group) กลุ่มเล็กที่สุดคือครอบครัวและเครือญาติ[ครัวเรือน] ถัดมาเป็นชุมชนที่แสดงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นรูปธรรม[Social Reality]ได้แก่ชุมชนบ้าน เหนือชุมชนบ้านขึ้นไปเป็นชุมชนทางจินตนาการ[Imagined Community]ใช้พื้นที่หรือแผ่นดินอันมีคนอยู่ร่วมกันบูรณาการให้เกิดสำนึกร่วม

ภาพที่ 1 แสดงการทบทวนวรรณกรรมท้องถิ่น ในฐานะพื้นที่วัฒนธรรม (ปฐมาภรณ์ สว่างวงศ์, 2566)

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และอำนาจเหนือธรรมชาติ ในโครงสร้างทางสังคมโดยพื้นฐานของมนุษย์มีองค์ประกอบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดการเกี่ยวเนื่องกันของผู้คนภายในอยู่ 3 ประการคือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอันทำให้เกิดสำนึกร่วมของการอยู่รวมเป็นกลุ่มเหล่าภายในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกัน ในภูมิวัฒนธรรมธรรมต่าง ๆ นั้นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและเป็นพลวัตรเหล่านี้คือหัวใจสำคัญในการพิจารณาสังคมของมนุษย์ในท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นกลุ่มจักรวาลที่อยู่เบื้องหลังของภูมิวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคม. และในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติโดยมีสัญลักษณ์เป็นศูนย์กลางของจักรวาลของผู้คนในท้องถิ่นนี้จะเชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวให้คนในท้องถิ่นที่ต่างชุมชนและต่างเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันในบ้านเมืองเดียวกันได้อย่างราบรื่นนอกจากจะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางจักรวาลของท้องถิ่นแล้วยังแฝงไว้ด้วยการมีอำนาจเหนือผู้คน ที่ดินที่น้ำ สภาพแวดล้อมทรัพยากรต่างๆ ของท้องถิ่นด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ ทำให้เกิดจารีประเพณีพิธีกรรมและรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ทำให้คนร่วมท้องถิ่นเดียวกันต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามประกอบในความสัมพันธ์ทั้งสามประการทำให้เห็นและเข้าใจได้

ว่าภูมิวัฒนธรรมและนิเวศน์นั้นมีความหมายลึกลงไปถึงการเป็นระบบสัญลักษณ์และภาพพจน์ของกลุ่มจักรวาลในการรับรู้ของคนในท้องถิ่นด้วย ดังนั้นการสืบทอดความรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ ของบ้านเมืองในนิเวศวัฒนธรรมอันหลากหลายต้องทำความเข้าใจในภูมิวัฒนธรรมนั้นมีความหมายสำหรับคนในท้องถิ่นเพราะสร้างขึ้นจากผู้สร้างที่เป็นคนในท้องถิ่นผ่านทางตำนานเรื่องเล่าต่างๆซึ่งเป็นระบบสัญลักษณ์ไม่ใช่เรื่องเล่าตรงๆสิ่งเหล่านี้เมื่อผ่านกาลเวลานานเข้าก็มีการแปรเปลี่ยนความหมายแตกต่างกันได้บ้าง การศึกษาภูมิวัฒนธรรมจึงต้องมีการแปลความหมายเหล่านั้นตามความคิดและจินตนาการในกิจการหรือจากความคิดของผู้คนในท้องถิ่นเหล่านั้นจึงจะเห็นความหมายและความสำคัญที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง ภูมิวัฒนธรรมจากตำนานจึงไม่ใช่เรื่องที่หยุดนิ่งแต่จะมีการทบทวนบอกเล่าซ้ำไปมาและสร้างความใหม่ขึ้นใหม่ตลอดเวลาซึ่งมีความหมายต่อผู้คนภายในที่เห็นความสัมพันธ์ใน 3 รูปแบบคือในระหว่างผู้คนกับธรรมชาติและผู้คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ส่วนบุคคลจากภายนอกที่ไม่เข้าใจนั้นก็ต้องเรียนรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ที่ปรากฏถึงจะเข้าใจรับรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าว(ศรีศักร วัลลิโภดม:2566,ศรีศักร วัลลิโภดม:2551,ธิดา สาระยา:2529,สุนทร ชอยบศ:2562)

แรงบันดาลใจจากการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ :อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้

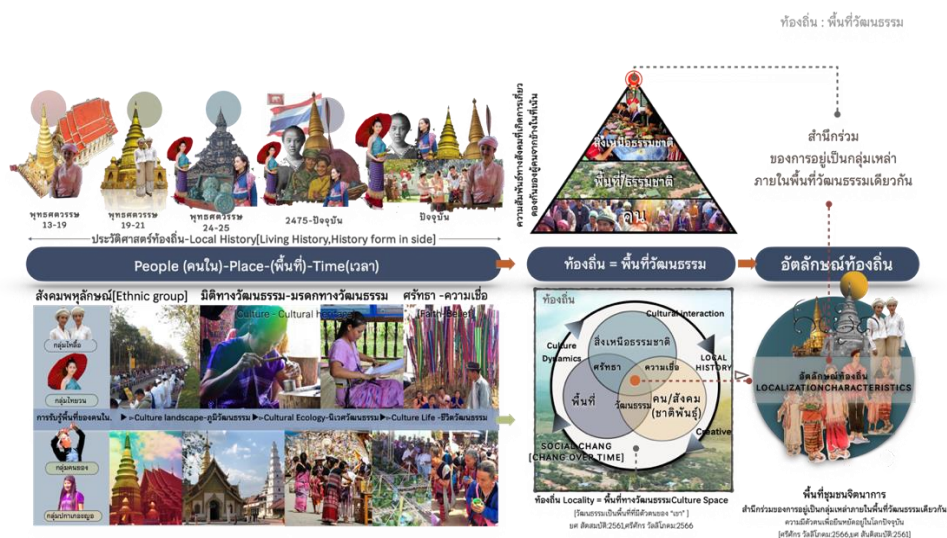
เมืองลี้ จังหวัดลำพูน เป็นดินแดนภาคเหนือของประเทศไทยที่รู้จักในนามล้านนา ผ่านช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จากยุคก่อนประวัติศาสตร์ อาณาจักรทริภุญชัย อาณาจักรล้านนา และราชวงศ์ทิพย์จักร ทำให้สังคมของเมืองลี้มีความหลากหลายของสังคมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลื้อ ไทยวน คนยอง เปลี่ยนผ่านช่วงรอยต่อแผ่นดินสำคัญจากอาณาจักรล้านนาผนวกเข้าสู่ราชอาณาจักรสยามในช่วงเวลา ตั้งแต่ พ.ศ 2417-2475 จนถึงปัจจุบัน แต่เมืองลี้ยังคงรักษาร่องรอยรากภูมิวัฒนธรรมเอาไว้ได้ดีกว่าเมืองในล้านนาเดียวกันถึงแม้ในเวศวัฒนธรรมและชีวิตวัฒนธรรมผ่านช่วงการถูกกดทับและสลายตัววัฒนธรรมย่อยหลายครั้งหลายคราแต่ก็ยังใช้ภูมิปัญญารักษาสัญลักษณ์เพื่อรักษานิเวศวัฒนธรรมของกลุ่มตนเอาไว้ได้ (สมเจตน์ :2563,อานันท์ :2560,เนื่ออ่อน:2558)

จากการทบทวนวรรณกรรมและสำรวจ พบว่า เมืองลี้ยังมีร่องรอยอารยธรรมการสร้างเมืองในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ยังสะท้อนให้เห็นถึงรากของวัฒนธรรม มรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ในการตั้งถิ่นฐานเมืองลี้อยู่ในพื้นที่สูงมีภูเขาขนาดทั้ง2ฝั่ง จึงอยู่ตามร่องเขาหรือระหว่างหุบเขา มีแม่น้ำลี้หล่อเลี้ยงชีวิต มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในล้านนา ไทลื้อ ไทยวนที่ยึดถือเอาการปลูกข้าวเป็นวิถีหลักในการดำรงชีพ ข้าวกับควาย กลุ่มกะเหรี่ยงปกากะญอและโพล่ง ที่ชีวิตเป็นสิ่งเดียวกับพื้นป่า เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม มีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีใน

ฐานะสิ่งสูงสุดที่สถิตกับทุกสิ่งในชีวิตและธรรมชาติพิธีกรรมและค่านิยมจึงกลายเป็นกำหนดพฤติกรรมในการผลิตทางเศรษฐกิจตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ทำให้เราเห็นโครงสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเมืองลี้ที่ถูกติดกับความเป็นชุมชนท้องถิ่น ความเป็นเครือญาติผ่านระบบสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้น มีวิถีการดำรงชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนผ่านวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติในมิติของการเคารพและศรัทธาต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติต่อการนำมาใช้ควบคุมและจัดการในทางสังคม.(สมเจตน์ :2563,อานันท์ :2560, เนื้ออ่อน:2558)

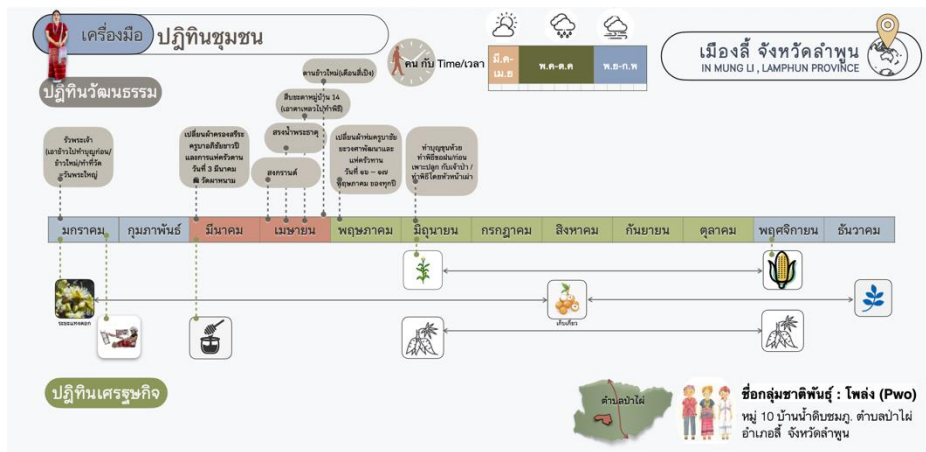
ภาพที่2 แสดงภูมิวัฒนธรรม เมืองลิ จังหวัดลำพูน (ปีฐานารณ์ สว่างวงศ์ :2566)

ภาพที่3 แสดงพื้นที่วัฒนธรรม เมืองลี่ จังหวัดลำพูน (ปัทมาภรณ์ สว่างวงศ์ :2566)

กลุ่มชีวิตวัฒนธรรม 5 กลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองลี้ กลุ่มกะเหรี่ยง 2 กลุ่มคือปกาเกอญอและ
โป่ง ที่มีความเชื่อในการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ(การนับถือผี)และคนล้านนาดั้งเดิม ในกลุ่มไท
ยวน,ไทลื้อ,คนยอง ที่มีความเชื่อดั้งเดิมคือการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ(การนับถือผี) แต่ทั้ง 5 กลุ่ม
ชาติพันธุ์ในเมืองลี้ต่างนับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน พบว่า ยังคงรักษาวัฒนธรรมความสัมพันธ์

ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอันทำให้เกิดสำนึกร่วมของการอยู่รวมเป็นกลุ่มเหล่าภายในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกัน เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ในประเพณีพิธีกรรมซึ่งในกิจกรรมนั้นจะมีผู้นำทางวิญญาณหรือ ปู่จ้าย หัวหน้าเผ่า หมอผี และพระ เช่น ประเพณีรั้วพระเจ้า ทำบุญขุนห้วย , สืบชะตาหมู่บ้าน, เปลี่ยนผ้าครองสรีระครุบาอภิชัยชาวปีและการแห่ครัวตาน, ประเพณีบูชาเจ้าแม่จามรี เดือน 9 เหนือ แรม 9 ค่ำ:คนเมือง(ล้านนาดั้งเดิม) วัดพระธาตุดวงเดียว,การขอขมาผีปู่ ผีย่า เมื่อทำผิกระเปียบปฏิบัติของชุมชน,สร้างน้ำพระธาตุ,พ่อนผิมดผีมะแม(เฉพาะกลุ่ม),การลงเสาเอก,พิธีแต่งงาน ฯลฯ

ภาพที่ 4 แสดงตัวอย่างปฏิทินชุมชนหมู่บ้านน้ำดิบขมภู หมู่ 10 (กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ง)

ภาพที่ 5 แสดงวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อและความศรัทธาสืบเนื่องธรรมชาติ (ผี-พุทธ) (กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ง)

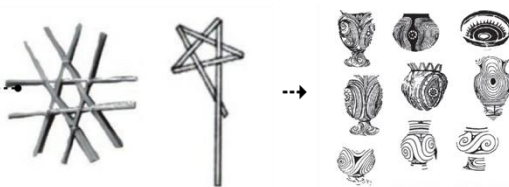
ภาพที่ 6 แสดงวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและความศรัทธาส่งเหนือธรรมชาติ(ผี-พุทธ)กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโพล่ง หมู่ 10 บ้านน้ำดิบชมภู (ปฐมาภรณ์ สว่างวงษ์,2566)

ภาพที่ 7 แสดงวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและความศรัทธาส่งเหนือธรรมชาติ(ผี-พุทธ) ประเพณีบูชาเจ้าแม่จามรี เดือน 9 เหนือ แรม 9 ค่ำ:คนเมือง(ล้านนาดั้งเดิม) วัดพระธาตุดวงเตวญเดียว (ปฐมาภรณ์ สว่างวงษ์:2566)

สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ในโลกทัศน์ของล้านนาเห็นว่า ธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ มีชีวิต. จิตวิญญาณ สามารถดลบันดาลให้เกิดสิ่งร้ายหรือดีต่อมนุษย์ได้. เพราะ ฉะนั้นการปฏิบัติของมนุษย์จึงควรจะมีการอ่อนน้อมถ่อมตนและสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติอยู่ เสมอ จึงมีพิธีกรรมการเคารพบูชาวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิ่งสถิตอยู่ในธรรมชาติ. เช่น ผีเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา. หรือเจ้าแห่งขุนน้ำ ผีบรรพบุรุษ ผีเมือง ผีปู่ผีย่า ผีอารักษ์ (มานพ. มานะแซม: วารสารวิจิตรศิลป์ ,2555) และในโลกทัศน์ของกะเหรี่ยง ปกาเกอญอและโพล่ง คือ ความเรียบง่าย ชีวิตและจิตวิญญาณที่ผู้ไว้กับ “น้ำ และ ดิน” ชัดเจนอยู่ในวิถีและความเชื่อ“ที่ คือ น้ำ สิ่งที่ทำให้แผ่นดินชุ่มชื้น ชีวิตเติบโต ก่อ คือ (ผืน) ดิน หล่อเลี้ยงลมหายใจและจิตวิญญาณ บรรพบุรุษ หยิบสิ่งสิ่งนี้เป็นภาชิตสอนลูกหลานให้สำนึกในคุณค่าและความหมายของน้ำและดินที่หล่อเลี้ยง ชีวิตและจิตวิญญาณเผ่าพันธุ์ว่า “เราตม้้ำต้องรักษาน้ำ เรากินจากก่อดิน)ก็ต้องรักษาก่อ รักษาจน สมดุลมั่นคง แผ่นดินจะร่มเย็นเป็นสุข” และเชื่อว่าทุกชีวิตมี”ขวัญ” เป็นส่วนประกอบสำคัญทางจิต

วิญญาณ(กะเหรี่ยงคนของป่า:2564,สารคดี) ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ(การนับถือผี)สะท้อนอยู่ในสัญลักษณ์ความเชื่อที่แสดงเป็นหลักฐาน(The boundary of signs)ที่ปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตและที่อยู่อาศัย

ต้นแบบตาแหลว-เป็นรูปคล้ายขวัญ
[Spirit]

ขวัญเป็นความเชื่อของศาสนาผี
[Animism]

ภาพที่ 8 แสดงการติดตามแหลวเหนือบันไดทางขึ้นบ้านเพื่อป้องกันความเป็นอัปมงคล สะท้อนให้เห็นสัญลักษณ์ความเชื่อที่ปรากฏในเรือนพื้นถิ่นกะเหรี่ยงโพล่งบ้านน้ำดิบชมพู ยังคงความเชื่อเหนือธรรมชาติ(การนับถือผี).

สอดคล้องกับ (สุจิตต์ วงษ์เทศ:2562) ที่กล่าวว่า “ขวัญ” เป็นความเชื่อในศาสนาผีของคนอุษาคเนย์ทุกชาติพันธุ์หลายพันปีมาแล้ว (ก่อนรู้จักศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากอินเดีย) โดยเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอนและหลังความตาย พิธีกรรมทุกอย่างที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้นต้องเริ่มด้วยทำขวัญ โดยมีกลองทอง (มโหระทึก) ประโคมตีตั้งแต่ต้นจนจบตลอดพิธีกรรม (ตกทอดสืบเนื่องจากกลองมโหระทึกถึงปัจจุบัน ได้แก่ ฆ้องขนาดใหญ่เรียกฆ้องหุ่ย ใช้ตีในพิธีทำขวัญ) แต่ปัญหาทุกวันนี้ได้แก่ความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับขวัญถูกทำให้กลืนกลายเข้ากับวิญญาณ (รับจากอินเดีย) จนไม่เหลือร่องรอยของขวัญอีกแล้ว ในที่สุดก็ลืมหมด

ผลการศึกษา พบว่า ด้วยชีวิต(คน)ที่ผูกพันกับ พื้นที่ ธรรมชาติ ความเชื่อ ความศรัทธา ทุกสิ่งเชื่อมโยงกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การที่เรา จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้นั้นต้องพึ่งพาปัจจัยเหล่านี้ ทั้งทางตรง ทางอ้อม. ทางสว่าง ทางมืดซึ่ง สะท้อนให้เห็นในประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมการเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ (ผี) เพื่อรักษาคุณภาพของชีวิตในการดำรงอยู่ (เกิดศิริ:2553)จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับคน คนกับพื้นที่ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติการปรับตัวเข้าสภาพแวดล้อม โครงสร้างทางสังคมที่สัมพันธ์เกี่ยวดองกันภายใน มีวัฒนธรรมประเพณี มีจารีต ขนบธรรมเนียม พิธีกรรมและการเคารพสิ่งเหนือธรรมชาติ คน พื้นที่ เวลา เกิดเป็นประวัติศาสตร์มีชีวิตของคนใน และจะส่งมอบอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็น ประจักษ์หลักฐานอันแสดงออกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของคนในท้องถิ่นที่มีต่อถิ่นที่ เกิดสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าในวัฒนธรรมเดียวกัน

ผลงานการออกแบบศิลปะสร้างสรรค์(ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม)เพื่อสื่อสารคูลยภาพทางวัฒนธรรม ด้วยการสื่อความหมายตามแนวทางสัญลักษณ์

1. กรณีสึษาศิลปะสร้างสรรค์(ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม)

แนวคิดการออกแบบศิลปะสร้างสรรค์(ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม)ตามแนวคิดทฤษฎีศิลปะจัดวางสร้างสรรค์ทฤษฎีมาร์ค โรเซนทอล ศิลปะจัดวาง (Instillation Art) เป็นรูปแบบของการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการใช้พื้นที่ร่วมกันกับวัตถุ หรือสื่อเทคโนโลยี ต่างๆ หรือในอีกวิธีการหนึ่งของศิลปะจัดวางอาจเป็นประสบการณ์ ร่วมกับพื้นที่ว่าง เช่นเดียวกันกับการชมภาพผลงานจิตรกรรมฝาผนัง กล่าวคือ คล้ายกับการที่ผู้ชมมีประสบการณ์ร่วมกับสถาปัตยกรรม ดังนั้นศิลปะจัดวางจึงเป็นศิลปะที่มีความสามารถทำให้ผู้ชมได้รับประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมกันกับวัตถุ จากทฤษฎีในหนังสืออันเดอร์สแตนดิ้ง อินสตอลเลชัน อาร์ต(Understanding Instillation Art) เขียนโดยมาร์ค โรเซนทอล (Mark Rosenthal) นักเขียน และนักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษ (ชุติมา โสตามรรค:2564)

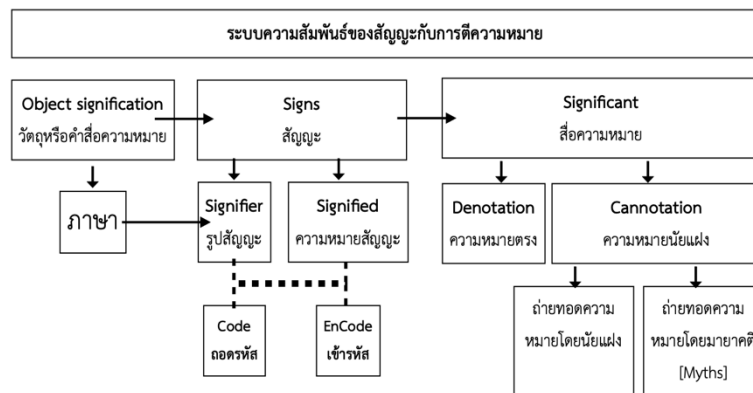
ภาพที่ 9แสดงกรณีสึษา ผลงานชุด ; ปริเปลือก เปลือก โดยพัทยศ พุทธเจริญ
จัดวางเต็มพื้นที่ว่าง (Filled – Space Installation), (ชุติมา โสตามรรค:2564)

ภาพที่ 10 แสดงผลงาน ข้ามสังสารวัฏ เทคนิคศิลปะจัดวาง

2. แนวคิดการสื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์การอ่านวัฒนธรรมด้วยแนวคิดวิธี สัญลักษณ์วิทยา(Semiology) และ สัญลักษณ์(Semiotics)เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับ กระบวนการ สื่อความหมาย หรือระบบของสัญลักษณ์ที่ ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์อันถึอ เป็น ทุกสิ่งทุก อย่าง

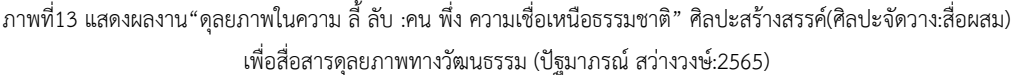
ที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมายฯลฯ หรือหมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ มีความหมายแทนของจริง ตัวจริงในบริบทหนึ่งๆ ทฤษฎี สัญลักษณ์วิทยา เป็น การ ศึกษาการสื่อสารของมนุษย์ ด้วยกระบวนการค้นหา ทางวัฒนธรรมซึ่ง ถูก กำหนดหรือ กำกับ โดยภาษาด้วยการเข้ารหัส(Encode) และการถอดรหัส(Decode) เพื่อ ที่จะเข้าใจต่อความ หมายที่ ถูกสื่อออกมาทางวัฒนธรรมต่างๆและ ทำหน้าที่ค้นหารหัสทาง ภาษา ซึ่งแฝงอยู่ใน ปรากฏการณ์ ทางวัฒนธรรมต่างๆและพยายามถอดรหัสนั้น ออกมา ตามแนว ทางของโรลิ่ง บาร์ตส์,สจ๊วต ฮอลล์และโซซาร์ ซึ่งเป็นที่นิยมในวัฒนธรรมศึกษา (Cultural studies) (กุณาธาร ภิรมย์ชม:2559, คมลักษณ์ชัยยะ:2562)

ภาพที่ 12

แสดงวิธีค้นหาความหมายด้วยสัญลักษณ์วิทยาตามแนวคิด โรลิ่ง บาร์ตส์,สจ๊วต ฮอลล์และโซซาร์
(คมลักษณ์ ไชยยะ:2562)

3. แนวความคิดในงาน “ดูดยภาพในความ ลี ลับ :คน ฟัง ความเชื่อเหนือธรรมชาติ” ศิลปะสร้างสรรค์(ศิลปะจัดวาง:สื่อผสม)เพื่อสื่อสารดูดยภาพทางวัฒนธรรม
- ชื่อผลงาน “ดูดยภาพในความ ลี ลับ : คนฟังความเชื่อเหนือ ธรรมชาติ
- ศิลปะจัดวางสร้างสรรค์ : เทคนิคสื่อผสม ขนาด 1.00X1.00 x 1.20 เมตร
- สถานที่จัดแสดง : นิทรรศการ ฟัง Cul ฟัง เรา ในงานสถาปนิก'65 ฟังพาอาศัย

► Key word > ดุลยภาพ ใน | ความลึกลับ
ความเชื่อเหนือธรรมชาติ(ผี)

ภาพที่14 แสดงวิถีชีวิตคน(เมืองลี้)ที่ผูกพันกับธรรมชาติ ก่อเกิดเป็นความเชื่อ ความศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
ชีวิตปากะกะญอ โพล่งและคนล้านนา,คนเมืองดั้งเดิม มีความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติเหมือนกัน.(ป๋มจากรณ สว่างวงษ์:2565)

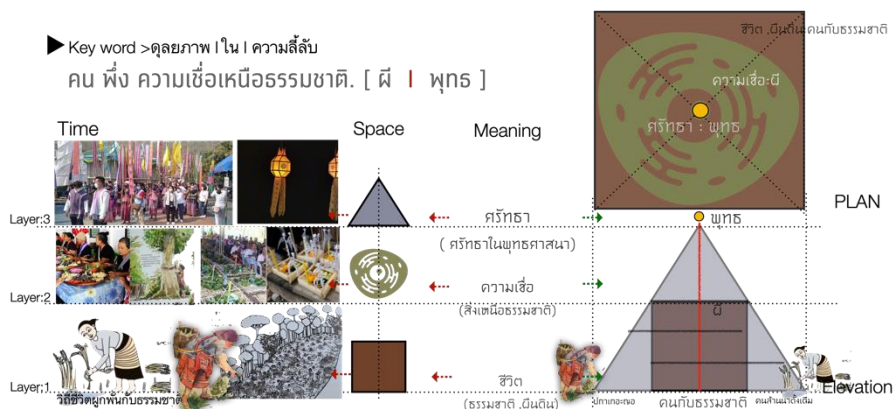

ภาพที่15. แสดง ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ(ผี) แต่มีความศรัทธาในพุทธศาสนาเหมือนกัน.(ปฐมาภรณ์ สว่างวงศ์:2565)

3.3.2 แนวทางการถอดรหัส, แทนค่าและสื่อความหมายในงานด้วยแนวทางสัญลักษณ์ศาสตร์ดังนี้

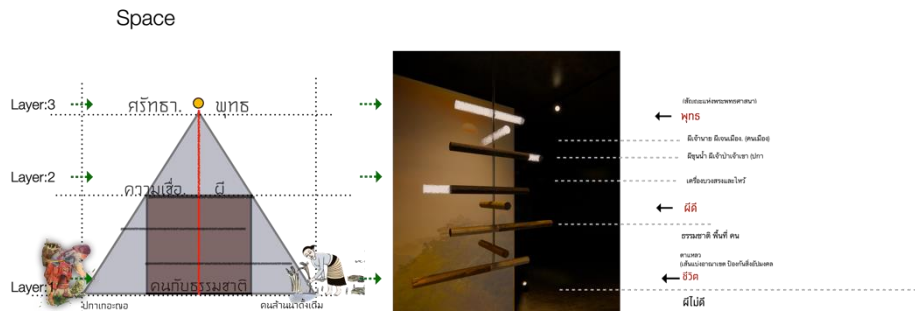
ข้อค้นพบ	แทนค่า	สัญลักษณ์	ความหมาย
วิถีชีวิต(คน)ที่ผูกพันกับ(ธรรมชาติ) -คนล้านนาดั้งเดิม(ไทยวน,ไทลื้อ,คนยอง) อาชีพทำนา -กะเหรี่ยงปกากะญอ,โพล่ง อาชีพทำสวน หาของป่า	(ชีวิต) ชั้นที่1	สี่เหลี่ยม 	คน/พื้นที่/ธรรมชาติ หยุดนิ่ง/มั่นคง,ผืนดิน Static
การเคารพความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่สะท้อนใน ประเพณี,พิธีกรรมและสัญลักษณ์ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่อง และนิเวศวัฒนธรรม,ชีวิตวัฒนธรรม ศาลปู่ย่า,ไ้บ้าน,ศาลหลักเมือง	(ผีบรรพบุรุษ) ชั้นที่ 2	วงกลม 	ความเชื่อ,ชีวิต สิ่งเหนือธรรมชาติ การหมุนเวียน Dynamic
ศรัทธาในพุทธศาสนาเหมือนกัน	(พุทธ) ชั้นที่ 3	สามเหลี่ยม 	ศรัทธา/ท้องฟ้า/เหนือผืนดิน สำนึกร่วม ,เลื่อมใส ขัดเกลา/สว่าง สงบ

ตาราง 1 แสดงการแทนค่าและสื่อความหมาย

ภาพที่17. แสดงการถอดรหัสและแทนค่าสื่อความหมายด้วยแนวคิดสัญลักษณ์ศาสตร์ [ชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธา]

► Key word > ดุลยภาพ | ใน | ความลึกลับ
คน พึ่ง ความเชื่อเหนือธรรมชาติ. [ผี | พุทธ]

ภาพที่ 18.แสดง ผลงาน ดุลยภาพในความลึกลับ :คนพึ่งความเชื่อเหนือธรรมชาติ

► Key word > ดุลยภาพ | ใน | ความลึกลับ
คน พึ่ง ความเชื่อเหนือธรรมชาติ. [ผี | พุทธ]

ภาพที่ 20 แสดงผลงานการใช้สัญลักษณ์ในผลงานสร้างสรรค์ (ตาเหลว,ลำดับขั้นการบูชาผี,ศรัทธา)และการทดลอง
ชิ้นงานโดยใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายใช้ทฤษฎี Asymmetrical Balance
แทนค่าระดับชั้น ชีวิต,ผี,พุทธ.(ปฏิมากรรม สว่างวงศ์:2565)

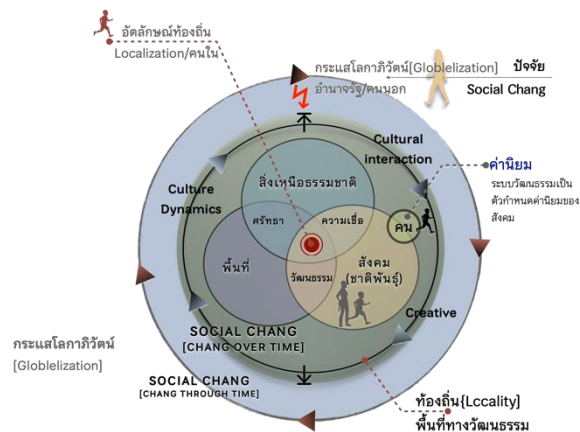
ภาพที่ 18 แสดงการติดตั้งผลงานในนิทรรศการ พึ่ง Cul พึ่งเรา ชื่อผลงาน ดุลยภาพในความลึกลับ เทคนิคสื่อผสม
งานสถาปนิก' 65 : พึ่งพาอาศัย เมื่อวันที่ 26 เมษายน - 1 พฤษภาคม 2565

สรุป

ผลงานสร้างสรรค์ดุริยางคศิลป์ในความถี่: คนฟังความเชื่อเหนือธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นโครงสร้างอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นเมืองลี้ที่ผูกติดกับความเป็นชุมชนท้องถิ่น ความเป็นเครือญาติผ่านระบบสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้น มีวิถีการดำรงชีวิตพึ่งพิงธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนผ่านวัฒนธรรมและประเพณีที่มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติในมิติของการเคารพและศรัทธาต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติต่อการนำมาใช้ควบคุมและจัดการในทางสังคม ความเชื่อเหนือธรรมชาติ{การนับถือผี} สะท้อนอยู่ในสัญลักษณ์ความเชื่อที่แสดงเป็นหลักฐาน(The boundary of signs)ที่ปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตและที่อยู่อาศัย จนเกิดเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้ ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ สะท้อนในงานศิลปะสร้างสรรค์ (ศิลปะจิตวาท: สื่อผสม) ชื่อผลงาน “ดุริยางคศิลป์ในความถี่ : คนฟังความเชื่อเหนือธรรมชาติ เพื่อสื่อสารศิลปะจิตวาทสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ท้องถิ่นจะสามารถสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้คนนอกท้องถิ่นและคนในเข้าใจและเกิดความตระหนักในภูมิปัญญาในการปรับตัวกับสถานการณ์ท้องถิ่นเข้ากับGlobalizationเพื่อรักษาดุริยางคศิลป์ทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน.

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

พื้นที่วัฒนธรรม คนกับคน คนกับพื้นที่และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เกิดเป็นพื้นที่วัฒนธรรม ผ่านช่วงเวลาอดีตราบทั้งปัจจุบันของชีวิตวัฒนธรรมของ คน สถานที่ เวลา เกิดการตกทอดมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและได้ส่งมอบอัตลักษณ์ให้กับท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้เป็นประจักษ์หลักฐานอันแสดงออกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของคนในท้องถิ่นที่มีต่อถิ่นที่ ถ้า(คนใน)ท้องถิ่นและ (คนนอก) เข้าใจในมิติเวลาและคุณค่าของอัตลักษณ์ท้องถิ่นในฐานะทรัพยากรแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสำนึกร่วมของการอยู่เป็นกลุ่มเหล่าภายในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถรักษาดุริยางคศิลป์ทางวัฒนธรรม และเป็นภูมิคุ้มกัน ตั้งรับ ตอบกลับ ด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น จะสามารถรักษาพื้นที่วัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้ และพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงแม้โลกจะหมุนเวียนเปลี่ยนไปทิศทางใดก็ตาม ศิลปะจิตวาทสร้างสรรค์อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองลี้จะสามารถสื่อสาร ให้คนในและคนนอกเข้าใจ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าและเกิดความตระหนักในภูมิปัญญาในการปรับตัวกับสถานการณ์ท้องถิ่นเข้ากับGlobalizationเพื่อรักษาดุริยางคศิลป์ทางวัฒนธรรมได้.

ภาพที่19 แสดงองค์ความรู้ “อรรถลักษณะท้องถิ่น”จะสามารถเป็นภูมิฐานทานพร้อมรับการเปลี่ยนได้
(ปฐมาภรณ์ สว่างวงษ์:2566)

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เกิดศิริ.(2553) “ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ในเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตุง:รอยประทับแห่ง
อรรถลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ ไท- ไต,พรรคคณะอุษาคเนย์.15-269.
- คมลักษณ์ ไชยยะ.(2562).พื้นฐานแนวคิดสัญวิทยาของโรลิ่งด์ บาร์ตส์.วารสารวิชาการมนุษย
ศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ 7 ฉบับที่ 2.29-61
- ชุติมา โสตามรรค.(2564).การจำแนกประเภทศิลปะจัดวางในไทย โดยทฤษฎีของมาร์ค โรเซนทอล.
วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่13 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน.142-
157
- ณัฐพงษ์ รังงาม.(2559).แนวคิดอรรถลักษณะท้องถิ่นภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์.
วารสาร.วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.1-14
- ธิดา สาระย้า.(2529).ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. 4-101
- เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว. (2558) เปิดแผนยึดล้านนา, สำนักพิมพ์มติชน, กรุงเทพฯ.2-290
- พัฒนา กิตติอาษา(2546). ท้องถิ่นนิยม,กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.
- ยศ สันตสมบัติและคณะ.(2551). อำนาจ พื้นที่ และอรรถลักษณะทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรม
ของประเทศไทยในสังคมไทย.2-339
- ศรีศักร วัลลิโภดม,วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ.(2566).ปฏิบัติการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.1-67
- ศรีศักร วัลลิโภดม.(2551). คู่มืออุทิศ.ความหมายของภูมิวัฒนธรรมการศึกษาจากภายในและ
สำนักของท้องถิ่น.9-82

สมเจตน์ อนุสาร.(2563).ลี้ :เมืองสำคัญในประวัติศาสตร์ล้านนา

สุจิตต์ วงษ์เทศ.(2562).สุวรรณภูมิในอาเซียน:หลักสร้างรัฐบนเส้นทางการค้าและสงคราม เตา
ถลุงเหล็ก 2,000 ปี บ้านแม่ลาน อ.ลี้ จังหวัดลำพูน.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562) ขวัญเอ๋ย. ขวัญมาจากไหน ?,สำนักพิมพ์นาตาแฮก ,กรุงเทพฯ

สุวิภา จำปาวัลย์,นาเรนทร์ บัญญาภู.(2560). การรับรู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น”พระนาง
จามรี”สู่แนวทางการพัฒนาในจังหวัดลำพูน.

อนันท์ กาญจนพันธุ์. (2560) *ประวัติศาสตร์สังคมล้านนา: ความเคลื่อนไหวของชีวิตและวัฒนธรรม
ท้องถิ่น*.

